

ડિજિટલ પર્સનલ ડેટા પ્રોટેક્શન એક્ટ, 2023 (DPDP Act) — ગુજરાતીમાં સમજણ

ભારતમાં વ્યક્તિગત ડિજિટલ માહિતી (Personal Data) ની રક્ષણ માટે સરકાર દ્વારા **Digital Personal Data Protection Act, 2023** બનાવવામાં આવ્યો છે. જેનો અમલ મે 2023 થી થવાનો છે.

આ કાયદો નક્કી કરે છે કે કંપનીઓ, મોબાઇલ Apps, બેન્કો, વેબસાઇટ્સ, અને સરકારી સંસ્થાઓ લોકોની માહિતી કેવી રીતે એકત્રિત (collect), ઉપયોગ (use), સંગ્રહ (store) અને શેર (share) કરી શકે.

મુખ્ય જોગવાઈઓ (Major Provisions)

1. સંમતિ (Consent) લેવી ફરજિયાત

કોઈપણ સંસ્થા તમારો ડેટા ઉપયોગ કરે તે પહેલાં તમારી સ્પષ્ટ મંજૂરી લેવી પડશે.

ઉદાહરણ:

જો કોઈ Shopping App તમારો મોબાઇલ નંબર, સરનામું or Email માગે, તો તેને પહેલાં જણાવવું પડશે:

- શા માટે માહિતી જોઈએ?
- ક્યાં ઉપયોગ થશે?

અને પછી તમારું “Agree” અથવા “Consent” લેવી પડશે.

2. વ્યક્તિના હકો (Rights of Data Principal)

દરેક નાગરિકને પોતાના ડેટા અંગે નીચેના અધિકારો મળશે:

(a) માહિતી જાણવાનો અધિકાર

કંપની પાસે કયો ડેટા છે તે પૂછવાનો અધિકાર.

ઉદાહરણ: તમે બેંકને પૂછો, “મારી કઈ માહિતી તમારી પાસે સંગ્રહિત છે?” બેંકે જવાબ આપવો પડશે.

(b) માહિતી સુધારવાનો અધિકાર

ખોટી માહિતી સુધારાવી શકાય.

ઉદાહરણ:

તમારું સરનામું ખોટું હોય તો તમે સુધારવા કહી શકો.

(c) ડેટા ડિલીટ કરાવવાનો અધિકાર

જરૂર ન હોય તો તમારો ડેટા કાઢી નાખવા કહી શકો.

ઉદાહરણ:

તમે કોઈ App uninstall કર્યા પછી કહો: “મારું account અને data delete કરો.”

(d) Consent પાછી ખેંચવાનો અધિકાર

પહેલાં આપેલી મંજૂરી પાછી ખેંચી શકાય.

ઉદાહરણ:

તમે Marketing SMS બંધ કરાવી શકો.

3. કંપની/સંસ્થાની ફરજો (Duties of Data Fiduciary)

જે સંસ્થા ડેટા લે છે તેની ફરજો:

- ડેટા સુરક્ષિત રાખવો
- હેકિંગથી બચાવવું
- માત્ર જરૂરી ડેટા જ લેવો
- કામ પૂરું થાય પછી ડેટા કાઢી નાખવો

ઉદાહરણ:

Hospital તમારા medical records leak ન થવા દેવાની જવાબદારી ધરાવે છે.

4. બાળકોના ડેટાનું રક્ષણ

18 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકો માટે ખાસ સુરક્ષા.

નિયમ:

- Parent/Guardian ની મંજૂરી જરૂરી.
- બાળકોને target કરીને ads બતાવવા મર્યાદા.

ઉદાહરણ:

Kids gaming app બાળકની location માતા-પિતાની મંજૂરી વગર track ન કરી શકે.

5. Data Protection Board of India

સરકાર એક Board બનાવશે જે ફરિયાદ સાંભળશે, તપાસ કરશે, દંડ ફટકારશે. આ અધિનિયમ હેઠળ પોતાની ફરજો બજાવવા માટે, બોર્ડને Code of Civil Procedure, 1908 મુજબ સિવિલ કોર્ટને પ્રાપ્ત સત્તાઓ જેટલી જ સત્તાઓ પ્રાપ્ત રહેશે.

6. ભારે દંડ (Penalty)

કાયદાનો ભંગ થાય તો મોટી સજા.

ઉદાહરણ:

જો કોઈ કંપની લાખો લોકોનો data leak કરે તો ₹250 કરોડ સુધી દંડ થઈ શકે.

7. વિદેશમાં ડેટા મોકલવો (Cross Border Transfer)

ડેટા ભારત બહાર મોકલી શકાય, પણ સરકાર કેટલાક દેશો પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે.

નાની / સહાયક જોગવાઈઓ (Minor Provisions)

1. Consent Manager

એક એવી વ્યવસ્થા જ્યાં લોકો Consent આપે, પાછી ખેંચે, Manage કરી શકે.

ઉદાહરણ: એક portal જ્યાં તમે જોઈ શકો “કઈ App ને મેં permission આપી છે?”

2. ફરિયાદ વ્યવસ્થા (Grievance Redressal)

કંપનીએ ફરિયાદ સાંભળવાની વ્યવસ્થા રાખવી પડશે.

ઉદાહરણ: તમારો data misuse થાય તો તમે complaint કરી શકો.

3. Data Breach ની જાણ

Data leak થાય તો સરકારને અને અસરગ્રસ્ત લોકોને માહિતી આપવી પડશે.

ઉદાહરણ: જો Bank customer data hack થાય,

તો Bank એ customers ને જાણ કરવી પડશે.

4. Significant Data Fiduciary (મોટી સંસ્થા)

મોટા પ્રમાણમાં ડેટા રાખતી કંપનીઓ માટે વધારાના નિયમ.

તેમણે Data Protection Officer રાખવો, Audit કરાવવું, Risk Assessment કરાવવું.

Illustration (સરળ સમજ)

Example 1 — WhatsApp જેવી App તમારો Contact number, Photos, Location લે છે.

કાયદા મુજબ App ને કારણ જણાવવું પડશે, Consent લેવી પડશે, Data સુરક્ષિત રાખવો પડશે, તમે માંગો તો delete કરવો પડશે

Example 2 — Bank

બેંક પાસે Aadhaar, PAN, Mobile Number, Account details હોય છે.

બેંકે માહિતી સુરક્ષિત રાખવી, Unauthorized access અટકાવવો, Data leak થાય તો જાણ કરવી.